

6. Калашник Ю.В. Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України / Ю. В. Калашник // Форум права . - 2012. - № 4. - С. 429-433. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP>
7. Кодекс адміністративного судочинства України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8073>.
9. Конституции государств Азии: в 3 т./ под ред Т.Я. Хабриевой.- М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации: Норма, 2010.- Том 2: Средняя Азия и Индостан.-1024 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
11. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия. Том 7. Народы и культуры. Редактор тома Ричард Хогграт.- М.: Издательский Дом «ИНФРА – М», Издательство «Весь Мир»- издание на русском языке, 2000.- 406 с.
12. Ожегов С.И. Толковый словарь С.И.Ожегова.- Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--B8%D0%B5>.
13. Постанова Європейського Суду з прав людини від 26 квітня 1979 року (скарга № 6538/74) у справі «Санді таймс» (The sunday Times) проти Сполученого Королівства.- Режим доступу: <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo>
14. Русенко І.Я. Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду/ І.Я. Русенко// Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих вчених: Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференція, 2012 р.– Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1164.
15. Словник української мови: в 11 тт./ АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда.- К.: Наукова думка, 1970-1980. — Том 5, 1974. — Стор. 356. <http://sum.in.ua/s/n>.
16. Словник української мови/ Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. — К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 2, ст. 554. - Режим доступу: <http://hrinchenko.com/slovar>
17. Толковый словарь живого великорусского языка В.Даля - Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--D0B9>
18. Ушаков Д.Н. Толковый словарь Д.Н.Ушакова - Режим доступу: <http://www.xn--80aacc4bir7b.xn--D0%B5>.
19. Цивільний процесуальний кодекс України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page3>.
20. Ястрембская С.В. О проблеме противодействия процессуальным злоупотреблениям в гражданском процессе. Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки» Том. 23 (62). № 2. 2010 г. с.363-369.
21. Britannica настольная энциклопедия. Том II.,- М.: АСТ Астрель,- 2006.- с.2325.

УДК 347.73:386.3

Уваров А.О.,

студент 5-го курсу групи Юм-51 (магістр)

юридичного факультету

Академії муніципального управління

ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті на основі теоретико-правового аналізу проведено дослідження виникнення та особливостей розвитку страхування. Автором наголошується, що сучасний етап пізнання

соціально-значимих явищ, таких як страхування, неможливий без його історико-правового дослідження. Пропонується використати історичні особливості не лише для коригування діючого страхового законодавства, а й для створення надійного механізму захисту інтересів страхувальників через поручительство держави.

Ключові слова: страхування, страхувальники, страховики, соціальний захист, майновий захист, ризик.

В статті на основі теоретико-правового аналізу проведено дослідження виникнення і особливостей розвитку страхування. Автором відзначається, що сучасний етап пізнання соціально-значимих явищ, таких як страхування, неможливий без його історико-правового дослідження. Пропонується використовувати історичні особливості не тільки для корективної дії існуючого страхового законодавства, але й для створення надійного механізму захисту інтересів страховиків через поручительство держави.

Ключевые слова: страхование, страхователи, страховщики, социальная защита, имущественной защиты, риск.

The article on the basis of the theoretical and legal analysis studied the occurrence and characteristics of insurance. The author notes that the current stage of knowledge socially significant events, such as insurance, is impossible without its historical and legal research. The proposed to use historical features not only to adjust the existing insurance laws, but also to create a reliable mechanism to protect the interests of policyholders across the state guarantee.

Key words: insurance, policyholders, insurers, social protection, property protection, risk.

Актуальність проблематики. Зміни в економічній та соціальній сферах у нашій державі обумовлені поверненням України до загальних процесів світового розвитку. Сьогодні, в період загострення проблеми соціального захисту в країні існує необхідність перегляду існуючих норм, які регулюють суспільні відносини. За таких умов важлива роль відводиться державі, від якої вимагається вирішити організаційно-правові питання соціального захисту своїх громадян. З огляду на це, страхування є вагомим засобом досягнення у суспільстві правової і соціальної захищеності. Воно має не лише широкий спектр впливу на всі сфери життєдіяльності людини, а й багаторічну історію, адже сучасний етап пізнання соціально-значимих явищ, таких як страхування, неможливе без його історико-правового дослідження. Отже, піднята в статті проблема є актуальною.

Ступінь наукової розробки. Аналіз наукових досліджень щодо особливостей страхового захисту дає можливість визначити наявність досить високого ступеня інтересу щодо зазначеної проблематики. Наявність наукової дискусії щодо історичного періоду, за яким слід розпочати відлік страхування, дає підстави нам стверджувати про відсутність єдиного бачення у вчених до зазначеної проблеми. Історико-правові дослідження страхування були протягом останніх років предметом вивчення великого числа науковців, таких як: Т.М. Артюх, Л.В. Бабко, Д.П. Біленчук, Л.К. Воронова, А.В. Губанов, Н.Д. Еріашвілі, Ю.М. Журавльов, Л.Л. Кінашук, В.П. Крюков, К.В. Райхер, І.Г. Секерж, Г.М. Тагієв, М.Я. Шимінова, Г.Ф. Шершеневич та інших. Однак постійні трансформаційні зміни наукової думки, стрімкий розвиток законодавства, що регламентує порядок проведення страхування, обумовлює необхідність системного підходу до дослідження історії страхування, що, у свою чергу, дозволить вирішити сучасні проблеми правового регулювання страхування з урахуванням історичного досвіду.

Мета статті полягає в тому, щоб виокремити особливості страхування в кожному історичному періоді, дослідити їх позитивні аспекти з подальшим використанням у сучасній страховій справі.

Виклад матеріалу. Бажання досягнути якомога більшого економічного благополуччя притаманне людині від народження і до самої смерті. Воно ж робить її чутливою до навколишнього світу й оточуючих матеріальних благ. Адже з часом втрачаються дорогі нам речі, здоров'я. Тому виникає питання як компенсувати цю втрату грошовим еквівалентом? Його вирішення можливе, зокрема, за допомогою страхування. Ще в 1925 році вірно було відмічено В.П. Крюковим [1, с. 21], що всі економічні блага, які знаходяться в розпорядженні людини, є головним винуватцем появи інтересу до страхування.

Сьогодні соціальний захист громадян, гарантований страхуванням, пише Л.Л. Кінащук [2, с. 22], – один із пріоритетних напрямів державної політики щодо збереження економічної рівноваги і подолання політичної напруженості в Україні. Страхування, як один із вагомих засобів досягнення у суспільстві правової і соціальної захищеності, має не лише широкий спектр впливу на всі сфери життєдіяльності людини, а й багаторічну історію. Страховий ринок пропонує безліч страхових послуг, невичерпний перелік видів страхування, деякі з них існують зовсім недавно, а інші нараховують кілька століть або тисячоліть. Поряд з цим, такі вчені як Манес, Шмолер, Гаген, Емар [3, с. 30] висловлюють думку, що страхування, в сучасному його розумінні, виникло значно пізніше, тільки в капіталістичному суспільстві. В період «передісторії» були, на думку Манеса, лише «схожі» зі страхуванням інститути, але не було ще дійсного страхування.

Історія страхування, як вважають вище зазначені науковці, тісно пов'язана з розвитком великих підприємств, коли діяльність суб'єктів господарювання починає залежати від впливу різного роду негативних факторів, які можуть спричинити значні фінансові витрати. В період концентрації виробництва та розвитку капіталізму домінуюче становище зайняла акціонерна форма господарювання. Автори зазначають що саме з ХІХ ст. розпочалася історія страхування. Отже, є необхідність зупинитися детальніше на характеристиці страхування при капіталізмі з метою встановлення його особливостей.

Дійсно, у цей період у страховій справі з'являються картелі і концерни. Причиною їх виникнення стали загострення конкуренції, зниження прибутку, виникнення державного контролю та законодавчого регулювання страхування. Ідею створення страхових товариств пропагував Масиус – основоположник страхових видань в Германії. В цей же час, як відмічає К.В. Воблий [4, с. 44-45], під впливом збиткових років для страхової справи у середовищі страхових агентів виникло прагнення збиратися на з'їзди для вирішення поточних питань страхування. Перший з'їзд відбувся у Дюссельдорфі в 1857 р. В його роботі приймали участь виключно представники акціонерного страхування. Пізніше в Берліні, а потім і в інших містах, пише М.Я. Шимінова [5, с. 17], виникають клуби страхових діячів. Розповсюджується тенденція до об'єднання. Створюються товариства, концерни, союзи товариств страховиків. Один із великих концернів був створений у Берліні в 1874 р. Він діяв як міжнародний і складався спочатку з 16 страхових товариств, а через 50 років концерн об'єднував уже 230 товариств 26 країн.

Розмежування страхового ринку та розширення його сфер впливу проходить у Великобританії, хоча і з орієнтацією на певні види страхування. Відбувається, так звана, спеціалізація страхових товариств. Ініціатива в морському страховому законодавстві переходить до Англії. Воно відрізнялося високою якістю і було прикладом для інших держав. Досить сказати, що прийнятий у 1774 році Закон про страхування життя, залишається чинним до цього часу. Найбільш характерною

особливістю страхового ринку, що не має аналогів в інших країнах і до теперішнього часу, будучи гордістю Англії, є набуття офіційного юридичного статусу страховою корпорацією Ллойда. Вона представляє собою об'єднання страховиків. Ряд положень Формуляра Ллойда донині застосовуються на практиці. Поряд із страховою корпорацією (асоціацією) Ллойда розпочинають страхову діяльність й інші компанії. Філії Англійських страхових компаній з'являються у різних містах світу.

З 1885 року на території України була дозволена діяльність іноземних страхових товариств, серед яких були американські, англійські, німецькі, французькі компанії зі страхування життя [6, с. 36]. Набували поширення товариства взаємного страхування серед землевласників і в нашій державі. Було організовано товариство взаємного страхування землевласників у Києві. Воно ставило своїм завданням відшкодування збитків, завданих вогнем землевласникам Київської, Подільської та Волинської губерній [7, с. 15-19]. Після відміни кріпосного права акціонерні товариства розпочали здійснювати страхування великих маєтків і на селі. Проте дійсного піднесення досягається у страховій справі із започаткуванням системи земського страхування, яке проводилось органами місцевого самоврядування. Оскільки страховий портфель однієї губернії був недостатнім для створення стійкої фінансової бази. Законом 1902 року земствам було надано право укладати між собою договори про взаємне перестраховування [8, с. 390-391]. Розширення інтересу до страхової справи та резерв фінансової діяльності в цій галузі, який спостерігався у всіх верствах населення, став причиною зобов'язання страхових товариств, через існуюче на той час законодавство України, один раз на рік публікувати свої баланси і рахунки прибутків та збитків. Незважаючи на чітко окреслені схеми публікацій балансів, вони постійно фальсифікувались з метою зменшення сум сплати податків, які потрібно було сплачувати з отриманих прибутків.

Отже, підводячи підсумок проведеного аналізу страхування при капіталізмі можна констатувати, що провідна роль у всіх видах страхування належала акціонерним страховим товариствам. Поряд з акціонерними товариствами співіснувало земське та міське взаємне страхування. Тобто, були майже всі відомі на ті часи види та форми страховиків. На нашу думку, капіталістична система вже отримала страхування, в цей період вже проходило вдосконалення раніше існуючого страхування. Тому деякі науковці помилково вважають, що свій відлік страхування розпочинає лише з капіталістичного суспільства

Подібні висновки здебільшого базуються на сучасному розумінні страхування, яке передбачає наявність страхового підприємства, укладання договору, утворення страхового фонду. Інакше кажучи, ознаки, які притаманні на сьогодні страховій справі, вважаються невід'ємними та єдиновірними, за відсутності яких пропонується говорити лише про схожі зі страхуванням інститути [9, с. 7-8]. Тому, можна погодитись із В.К.Рейхером [3, с. 34], який зазначає, що ці погляди не відтворюють об'єктивної історичної істини. Однак непотрібно заперечувати наявність докапіталістичного страхування, пише він. Страхування існувало і в феодальному, і навіть у рабовласницькому суспільстві, до того ж справжнє, дійсне страхування. Це було страхування, обумовлене відносинами зазначених докапіталістичних суспільств і, яке по-своєму відображало ці відносини.

Так, деякі науковці вважають, що свій відлік страхування почало з феодалізму. Зокрема, Н.Д.Єріашвілі [10, с. 320] зазначає, що лише з XIV століття страхування стає одним з напрямів, сфер діяльності комерційних страхових організацій. Метою таких

організацій було розподіл збитків і отримання прибутку від страхових організацій. Його погляди поділяє також Г.Ф.Шершиневич [11, с. 363]. Він вважає, що вперше ідея страхування знайшла своє застосування в галузі морської торгівлі, а морське страхування з'явилося на Середземному морі.

Дійсно, на початку XIV століття починає інтенсивно розповсюджуватись морське страхування. Початковий його механізм будувався на договорі бодмерії. Згідно договору, кредитор виплачував страхувальникові страхову суму, а потім, у разі вдалого закінчення плавання, тобто за відсутності страхового випадку, кредиторів поверталась авансова сума разом із премією за бодмерію. Із-за складності механізму та великих сум страхових премій бодмерія не знайшла розповсюдження. Тому морська позика замінюється полісом – документом, який страховик видавав судовласнику у підтвердження укладеної угоди. Про спробу в законодавчому порядку обмежити ризик заморської торгівлі свідчить і морський поліс, датований 1347 роком, який вважається одним із перших. Він був виданий судну «Санта Клара» на перевезення вантажу із Генуї на о. Майорка. Досить своєрідно в ньому визначались обов'язки страхувальника і страховика щодо внесення страхової премії, яка сплачувалась страхувальником до початку морського рейсу, і у випадку вдалого завершення залишалась у страховика. Якщо під час плавання корабель піддавався нападу чи стихійному лиху, які спричиняли втрату корабля і вантажу, страховик повертав сплачену страхувальником страхову премію у подвійному розмірі. При цьому страхова виплата зовсім не залежала від понесених збитків власником товару, а лише від розміру страхової премії. Страхування суден відбувалось на умовах загальноновизнаного стандартного морського полісу. Морські страховики практично до теперішнього часу приймали на свою відповідальність лише основні ризики пошкодження або загибелі судна, і не приймали, або приймали не повністю супутні ризики. За рахунок щорічних членських внесків товариствами взаємного страхування власників суден створювався спеціальний фонд. Вони не ставили при цьому за мету отримання якого-небудь прибутку [2, с. 28].

Сфери можливого настання непередбачених наслідків розширюються із розвитком заморської торгівлі. Зростає потреба в захисті майнових інтересів. Ріст міст і великих населених пунктів збільшував небезпеку одноразової загибелі або пошкодження майна від пожеж та інших стихійних лих. Поява перших страхових утворень того часу пишуть Ю.М. Журавлев та І.Г. Секерж [8, с. 21] стала прообразом, основою виникнення професійних страхових компаній. В 1667 р. в місті Христіанія (Осло) започатковано Норвезьку Бранд-касу. На протязі декількох років після лондонської пожежі в країнах Європи, перш за все в Англії, виникла низка страхових компаній і товариств взаємного страхування. деякі з них діють і сьогодні. Так, наприклад, створене в 1696 р англійське страхове товариство «Співдружність» проіснувало до 1905 р., коли воно було придбане іншою лондонською компанією «Коммершнал Юніон», яка існує і в даний час.

Отже, при феодалізмі з'явилися комерційні професійні страхові організації, прибуток яких міститься в невикористаній частині страхового платежу. В тогочасних об'єднаннях за мету ставилось відвернення небезпеки, зменшення наслідків від неї учаснику, чие майно постраждало. Тому у нас не виникає ніякого сумніву що при феодалізмі вже існувало страхування.

Проте, розвиток страхування іде поряд із розвитком суспільства та його громадян. Людина й у рабовласницький період, для того щоб вижити, постійно пристосовувалася до швидкоплинності та мінливості обставин. Вона намагалася передбачити можливий розвиток подій.

Крім того, в літературі є посилання на те, що ознаки страхування і у грошовій формі проглядалися досить давно. В шумерів вже у третьому тисячолітті до нашої ери торговцям видавали суми грошей у формі позики. Вони також створювали «спільну касу» для захисту їхніх інтересів на випадок втрати вантажу під час перевезення [7, с. 10]. Історичні джерела, які дійшли до нас із античних часів у вигляді домовленостей, містять найперші ознаки договору страхування. В них укладались угоди відносно нерухомого майна та торгівельних договорів, а також у галузі морських перевезень, що було особливо характерним для работоргівлі. Головний принцип цих угод полягав у передбаченні запасного варіанту на випадок несприятливих обставин.

Закони вавилонського царя Хаммурапі, будучи цінною пам'яткою давньо-східного права, ще за два тисячоліття до нашої ери передбачали угоди між учасниками торгівельного каравану про сумісну відповідальність за збитки, спричинені кому-небудь у разі розбійного нападу. Характерна особливість цієї форми страхування полягає у відсутності механізму постійного внесення страхових платежів у загальну касу. Відшкодування збитків у порядку майнового розподілу зобов'язань є основною рисою найдавнішої форми страхування [6, с. 27].

Незважаючи на те, що у рабовласницькому суспільстві на перших етапах існування страхування діяла система, при якій в основі взаємовідносин лежали реальні збитки, їх відшкодування відбувалося в порядку перерозподілу їх між групою осіб, які домовилась про участь у страхуванні. Подібні домовленості стосувались спільної виробничої діяльності, спільного будівництва тощо. Угоди даних страхових організацій не передбачали нагромадження страхового фонду, що є підтвердженням становлення страхування вже в рабовласницькому суспільстві.

Необхідність страхового захисту перевірена часом. Передумовою виникнення страхування було прагнення людей мати запасний вихід на випадок настання несприятливих обставин, які передчуваються, але уникнути їх неможливо. Це усвідомлювали і наші давні предки, будуючи спеціальні громадські приміщення для зберігання провізії на випадок можливої небезпеки. Не брати до уваги ті архітектурні знахідки, які являються підтвердженням історичної зрілості страхування неможливо, вважає Л.Л. Кінашук [2, с. 23]. Дійсно, це не те страхування, яке нам знайоме сьогодні, але це були перші його елементи. Завдяки спорудженню цих приміщень люди прагнули уникнути негараздів, обмеживши їх вплив, не маючи змоги запобігти їх виникненню.

Отже, з розвитком виробництва, суспільних відносин, прямо пропорційно зростає бажання зберегти матеріальне благополуччя, що в свою чергу пояснює доцільність страхового захисту. Якщо людина так по-рабському залежить від соціальних благ, писав В.П. Крюков [1, с. 21], то принцип страхування виявився в її руках могутньою зброєю в боротьбі із сторонніми руйнівними силами.

Висновки. Сучасний етап пізнання соціально-значимих явищ, таких як страхування, неможливий без його історико-правового дослідження. Проте, вивченню витоків страхування не надавалося належної уваги. Тому ряд вчених вважають, що слід розпочати відлік страхової справи з епохи капіталізму, інші з феодалізму. Проте, нам здається, що навіть первинно-общинне суспільство знало деякі елементи страхування, хоча це, звичайно, було не те страхування до якого ми звикли сьогодні. Незважаючи на те, що форми і методи страхування під впливом розвитку економіки та суспільних відносин з часом змінилися, ми пропонуємо їх розглядати як прообраз ринкових форм страхування, які виникають й існують сьогодні в Україні.

Список використаних джерел:

1. Крюков В.П. Страхование право (очерки) / В.П. Крюков. – Саратов: Изд-во Яксанова, 1925. – 154 с.
2. Кінащук Л.Л. Страхове право: Підручник. /Л.Л. Кінащук. – К.: Атіка, 2007. – 256 с.
3. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования / В.К. Райхер //Акад. наук СССР. Л., 1947. – 234 с.
4. Воблый К.С. Основы экономии страхования / К.С. Воблый. – М.: «Анkil», 1995. – 228 с.
5. Шиминова М.Я. Страхование: история, действующее законодательство, перспективы / М.Я. Шиминова. – М.: Наука, 1989. – 220 с.
6. Біленчук Д.П. та ін. Страхове право України. / Д.П. Біленчук. – К.: «Атака», 1999. – 367 с.
7. Страхування: Підручник / Т.М. Артюх, В.Л. Бабко, А.В. Бутанський та ін., За ред. С.С. Осадця., Київський національний економічний ун-т, Українська фінансово-банківська школа, центр навчання страхової справи. – К., 1998. – 526 с.
8. Журавлев Ю.М. Страхование и перестрахование (Теория и практика). / Ю.М. Журавлев, И.Г. Секерж. – М. «Анkil», – 1993. – 185 с.
9. Кінащук Л.Л. Правове регулювання економічних основ страхового ринку: Навчальний посібник. // Л.Л. Кінащук. – Кіровоград. – 2007. – 164 с
10. Эриашвили Н.Д. Финансовое право: Учебник для вузов. / Н.Д. Эриашвили. – М.:ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. – 606 с.
11. Шершиневич Р.В. Курс торгового права, Т. II. / Р.В. Шершиневич. – М., 1908. – 363 с.

УДК 347.734/.9

Юрах В.М.,

завідувач кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету ім. В. Винниченка,
адвокат, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблеми функціонування інституту іпотеки як основного юридичного механізму забезпечення стабільного функціонування кредитних правовідносин. Проаналізовано судову практику вирішення спорів. Запропоновано шляхи розв'язання проблеми іпотечного кредитування.

Ключові слова: кредитні правовідносини, іпотека, рішення суду.

В статье рассмотрены проблемы функционирования института ипотеки как основного юридического механизма обеспечения стабильного функционирования кредитных правоотношений. Проанализирована судебная практика разрешения споров. Предложены пути решения проблемы ипотечного кредитования.

Ключевые слова: кредитные правоотношения, ипотека, решения суда.

The article reviews the problems of the functioning of the mortgage as the main legal mechanism to ensure stable operation of credit relations. The judicial practice of resolving disputes is analyzed. The ways of solving the problem of mortgage lending are suggested.

Key words: credit relationship, mortgages, judgments.

Актуальність проблематики. Стан розвитку кредитних правовідносин обумовлює ефективність функціонування економіки та фінансів будь-якої держави. Ринок фінансових послуг в Україні системно лихоманить, і ця тенденція стала типовою